

บทที่ ๒

ความเป็นมาและองค์ประกอบของบทเพลงเจริญเบรินพื้นบ้าน

ในการวิจัยเรื่อง “เจริญเบริน” เป็นบทเพลงการเล่นพื้นบ้านของชาวไทยเขมรจังหวัดสุรินทร์ มีวัตถุประสงค์ศึกษาประวัติความเป็นมา, ความหมาย, ประเภท, วิวัฒนาการ, ลักษณะบท ร้อยกรอง, องค์ประกอบ, ขั้นตอนในการแสดง, การฝึกหัดเพลงพื้นบ้าน เจริญเบริน, สรุป, โดย ใช้การศึกษา ๒ แนวทางคือ ศึกษาจากข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาจากข้อมูล ภาคนาม ในการศึกษครั้งนี้มุ่งศึกษาเพลงเจริญเบรินของชาวไทยเขมรในเขต จังหวัดสุรินทร์ ผลของการศึกษาวิจัย ดังนี้

๒.๑ ความเป็นมาของเจริญเบริน

เจริญเบริน เป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันในแถบจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ บางส่วนที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่น เจริญเบรินเข้าใจว่า เกิดขึ้นประมาณ ๕๐-๖๐ มาปี โดยยัง คัดแปลงมาจากบทร้องเก่าแก่ของเขมรที่เรียกว่า “กัญต้อบโก” การเล่นกัญต้อบโกเป็นคำกลอนร้อง ได้ตอบระหว่างชายหญิง ไม่มีดนตรีประกอบ มีเพียงตบมือให้เป็นจังหวะ และในบทร้องแต่ละบท จะมีสร้อยประกอบว่า “แก้วฟ้าอา” จากบทร้องกัญต้อบโกได้วิวัฒนาการเป็นบทร้องที่เรียกว่า “ไปย อังโกง” ซึ่งมีลักษณะการเล่นคล้ายกับกัญต้อบโก คือ มีผู้ร้องฝ่ายชาย ๑ คน ฝ่ายหญิงหนึ่ง ๑ คน ร้องโต้ตอบกัน มีดนตรีรับเพียงชิ้นเดียวคือ “ป้อ” บทร้องมักจะเป็นบทเกี่ยวพาราสีระหว่างชาย หญิง ต่อมาการเล่นกัญต้อบโกและไปยอังโกง ได้คัดแปลงมาเป็นร้องอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “เบริน” หรือ “เจริญเบริน”

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เจริญเบรินเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย นักเจริญที่มีชื่อเสียง ในช่วงแรกๆ คือ นายเล็ม (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) นางทองพลอน ประดับศิริพรหม นายสมนึก สิริแสงสว่าง และในระยะต่อมาในช่วงที่ไม่ห่างกันนัก ก็มีเจริญของนายสุพจน์ แห่งบ้านจุงรุก และนายสวายตรารวมถึงคนอื่น ๆ อีกมากมาย

การเล่นเจริญเบรินจะเล่นคล้าย ๆ หมอลำกลอนทางอีสานเหนือจากการสัมภาษณ์นางทอง พลอน ประดับพรหม อายุ ๖๗ ปี ซึ่งเป็นแม่เพลงเจริญเบรินที่เล่นเจริญมาตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี โดยเรียนด้วยตนเอง และศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนากับหลวงดาอิฐซึ่งเคยบวชเรียนมาก่อน และเคยเจริญได้ตอบกับนายสมนึกและนายเล็ม โดยศึกษาคม พจนาคม เป็นผู้จัดประชัน ผล ปรากฏว่า แม่ทองพลอนได้อันดับ ๑ ได้รับรางวัลเป็นขันน้ำพานรอง จากการสัมภาษณ์นายสมนึก สิริแสงสว่าง อายุ ๗๗ ปี ที่เคยเจริญได้ตอบกับแม่ทองพลอน ได้กล่าวถึงเจริญเบรินว่า เกิดขึ้น

ในสมัย นายสมนึก แม่ทองพลอนและตาเลี่ยมนี้เอง โดยต่างคนต่างเจี๋ยงเป็น แล้วผู้ว่าจ้างจะจัดหาผู้เจี๋ยงมาโต้ตอบกันระหว่างฝ่ายหญิงฝ่ายชาย นายสมนึกเคยไปเจี๋ยงกับแม่ทองพลอนบ่อย ๆ เมื่อมีคนมาว่าจ้าง ในช่วงปีประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๒ มีการเล่นเจี๋ยงแพร่หลายมาก แต่เจี๋ยงที่มีชื่อมากที่สุดคือ พ่อเลี่ยมและแม่ทองพลอน จากการสัมภาษณ์เจี๋ยงเบรินหลายคน เช่น คณะไทยรัฐ คณะสุพรรณ คณะกาคำ อยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ทำให้ทราบว่านักเจี๋ยงในคณะต่าง ๆ เหล่านั้นเคยเป็นลูกศิษย์ของแม่ทองพลอน นายสมนึกและนายเลี่ยม นอกจากนี้ยังมีคณะของนางแกน สานหมุดเป็นลูกศิษย์ นายสมนึก ตั้งแต่อายุ ๑๕ ปี เคยเข้าไปเล่นเจี๋ยงที่ประเทศสาธารณรัฐกัมพูชา เมื่ออายุ ๑๘ ปี ปัจจุบันลูกหลานนางแกน ซึ่งรับถ่ายทอดการร้องมาจากนางแกนได้ตั้งคณะกันตรึมจนมีชื่อเสียงคือ คณะประทุมทอง อยู่อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จะเห็นได้ว่าเจี๋ยงคณะต่าง ๆ ในปัจจุบันต่างก็เคยเรียนเจี๋ยงเบรินมาจากกลุ่มศิลปินท้องถิ่นดังกล่าว ดังนั้น การเล่นเจี๋ยงเบรินจึงมีความเป็นมาในช่วงระยะเวลา ๕๐-๖๐ ปีมานี้เอง^๑

๒.๒ ความหมายเจี๋ยงเบริน

เจี๋ยง หรือ จำเจี๋ยง หมายถึง การขับร้องหรือการออกเสียงเป็นทำนองเสนาะโดยใช้กลอนสดเป็นส่วนใหญ่ขับร้องเป็นเรื่องราวหรือเป็นนิทานชาดกส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวในทางพระพุทธศาสนา เป็นการบรรยายเหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน

การเจี๋ยง ถ้าเจี๋ยงประกอบปีก็จะเรียกว่า “เจี๋ยงจรวง” ถ้าเจี๋ยงประกอบเสียงซอเรียกว่า “เจี๋ยงตรัว” ถ้าเจี๋ยงมีเสียงกลองประกอบเรียกว่า “เจี๋ยงกันตรึม” และถ้าเจี๋ยงมีแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบเรียกว่า “เจี๋ยงเบริน” ส่วนคำว่า “เบริน” เป็นชื่อการเจี๋ยงโต้ตอบที่มีแคนเป็นดนตรีประกอบ ฉะนั้น คำว่า “เจี๋ยงเบริน” จึงหมายถึงเพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมร การเล่นโต้ตอบกันระหว่างชายหญิงเป็นภาษาเขมร โดยใช้ทำนองหรือกลอนสด และเรื่องราวจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาขับร้องเป็นนิทาน ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การเกิด การตาย

เจี๋ยงเบริน เป็นเพลงพื้นบ้านของชาวสุรินทร์ที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์และยืนได้กระแสนคลื่นของศิลปวัฒนธรรมตะวันตกได้อย่างเหนียวแน่น และถือว่าเป็นเพลงพื้นบ้านที่ชาวไทยเขมรนิยมเล่นกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และเป็นหัวใจสำคัญของงานบุญประเพณีเกือบทุกอย่างของชาวไทยเขมร จะขาดเจี๋ยงไม่ได้ ไม่ว่าจะเป็นในตัวเมือง หรือในหมู่บ้าน ถ้ามีงานเทศกาลหรืองานบุญประเพณีชาวบ้านจะพากันหลังไหลไปฟังเจี๋ยง โดยเฉพาะเจี๋ยงเบริน แม่ทอง

^๑ เครือจิต ศรีบุญนาค, เจี๋ยงเบริน : เพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมรสุรินทร์, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖๒-๖๓.

พลอน ซึ่งมีคนไปฟังอย่างล้นหลามและมีรายได้มาก ในสมัยก่อนขนาดโจรปล้นบ้านหลายครั้ง นี่ก็สิ่งที่ยืนยันได้อย่างดีว่า คนไทยเขมรยังคงยอมรับศิลปวัฒนธรรมของตนเองอย่างเหนียวแน่น^๒

การยอมรับเจริยเบรินของชาวไทยเขมรเขาจะยอมรับเฉพาะคนที่มีมาตรฐานการแสดง คือมีความรู้ มีปฏิภาณไหวพริบ รู้เรื่องราวทั้งโลกและทางธรรม สามารถเจริยออกมาเป็นบทกลอน สัมผัสได้อย่างไพเราะ และได้ตอบคู่ต่อสู้ได้ และยังสามารถขับร้องเป็นเรื่องราวหรือเป็นตำนาน นิทานชาดก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวในทางพระพุทธศาสนา เป็นการบรรยายเหตุการณ์ในอดีต และปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีการขับมหาพากย์ของตะวันออกได้ด้วย เช่น รามเกียรติ เป็นต้น ซึ่งการเจริยที่เล่นกันในท้องถิ่นสุรินทร์ จะขับขานวรรณคดีอย่างเดียวกับที่ในภาคกลางเรียกว่า เพลงเสภา

เรื่องราวที่เจริยนั้นต้องเป็นเรื่องราวที่สัมพันธ์กับงานที่ไปเล่นเช่น งานศพ ก็เจริยเกี่ยวกับ บาป-บุญ ความดี-ความชั่ว หรือเกี่ยวกับการ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ถ้าไปเล่นงานแต่งงาน ก็เจริยกับชีวิตคู่ การครองชีวิตคู่ นอกจากนี้ยังมีงาน โขนจูก งานบวช ฯลฯ ในการเจริยบางครั้งเรื่องเจริย ถ้าเจ้าภาพหรือเจ้าของงานที่ติดต่อมาให้เจริยอยากจะฟังเรื่องอะไร ก็จะบอกให้นักเจริยเล่น ซึ่งในการเจริยแต่ละเรื่องนั้น นอกจากจะใช้ภาษาเขมรพื้นบ้านในการเจริยสัมผัสแล้วยังใช้ภาษาบาลี ซึ่งมีแทรกอยู่ การเจริยภาษาที่ใช้เจริยจะใช้ภาษาสุภาพแฝงด้วยคติสอนใจ มีคำสุภาพมากมาย นำมาสอดแทรกในการดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิด จินตนาการคล้อยตามและมองเห็นเป็นรูปธรรม แสดงให้เห็นว่า เป็นนักเจริยที่ได้มาตรฐานและชาวไทยเขมรยอมรับกัน^๓

โดยรูปแบบแล้ว การเล่นเจริยเบริน เหมือนกับการเล่นหมอลำกลอนคู่ของชาวไทยลาว และเหมือนเพลงโคราช หรือเหมือนลำตัดของภาคกลาง คือ เป็นวรรณคดี मुखปาฐะ หรือวรรณคดีปากเปล่า จะมีการสัมผัสต่อเนื่องกัน และมีการใช้คำอุปมาอุปไมย หรือการใช้ความเปรียบ เพื่อสร้างภาพพจน์ที่ชัดเจน การเล่นเจริยแต่ละครั้งสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ การไหว้ครู เพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อมาให้คุ้มครอง หรือให้ชนะคู่ต่อสู้ให้คู่ต่อสู้จำบทกลอนไม่ได้ หรือได้ตอบไม่ทัน

๒.๓ ประเภทเจริยเบริน

เจริยมีหลายประเภทโดยแต่ละประเภทมีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของการ ร้อง วิธีการเล่น เครื่องดนตรีประกอบ ตลอดทั้งจำนวนผู้เล่น จากการศึกษาลักษณะและประเภทของ เจริยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๑๑ ประเภท ดังต่อไปนี้

^๒ เครือจิต ศรีบุญนาถ, เจริยเบริน : เพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมรสุรินทร์, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖๐-๖๑.

^๓ สัมภาษณ์นายบุญคง นนทสอน, (ไทยรัฐ) นักเจริยท้องถิ่น, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

๑. เจริญขันตู่

เจริญขันตู่ เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า การร้องตักเบ็ด^๔ เป็นการเจริญเล่นในงานเทศกาลต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวชนาค ฯลฯ หนุ่มสาวที่มาร่วมงานจะมากันเป็นกลุ่มๆในการเล่น เจริญขันตู่ จะมีกันเบ็ดเป็นอุปกรณ์ในการเล่นตักเบ็ด โดยใช้ขนม ข้าวต้มมัด หรือผลไม้ผูกไว้ที่ปลายคันเบ็ด เป็นเหยื่อล่อสาว ๆ ชายหนุ่มจะนำไปล่อในบริเวณที่มีกลุ่มหญิงสาวนั่งอยู่ โดยทำท่าหย่อนเบ็ดไปใกล้ๆ ตรงหน้าคนโน้น คนนี้ ขณะที่หย่อนเบ็ดหรือถือคันเบ็ดอยู่นั้นชายหนุ่มก็พากันร้องเพลงและรำรำไปด้วย ถ้าชอบพอสาวคนไหนก็จะไปตักเบ็ดกับสาวคนนั้นหากสาวคนนั้นรับเอาเหยื่อไปก็แสดงว่ารับรัก ในที่สุดอาจมีการลงเอย โดยการแต่งงานอยู่กินกันเป็นครอบครัว วิธีการเล่น ผู้เล่นจะนั่งรวมกันเป็นกลุ่มหรือบางครั้งมักจะนั่งขยายเป็นวงกว้างๆ มีที่ว่างตรงกลางฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายขับร้องเจริญแสดงท่าทางการตักเบ็ด โดยถือคันเบ็ดเดินทำท่าทางเคลื่อนไหวร่างกายให้เข้ากับจังหวะทำนองเพลง ส่วนหญิงปรบมือให้จังหวะอย่างสนุกสนานไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ส่วนมากนิยมเล่นในงานวัดลานกว้างๆ ที่มีการจัดงานเทศกาลประจำปี

ตัวอย่าง บทเจริญขันตู่

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ชาย : ขันตู่บอลดัจ	เบ็ดพี่ขาด
ของมุดเต๊วตาม	พี่ดำน้ำไปตาม
ของชาวเป็อนริม	พี่คว่ำกอสวะ
ปะกาดามกันจะ	ถูกปูแก่
ปกวัวร์ เลื่อนแอตโอง	ฟ้าลั่นทางทิศใต้

๒. เจริญกันตรอบกัย

เจริญกันตรอบกัยหรือกัณตูบโก เป็นเพลงพื้นบ้านที่เก่าแก่ของชาวเขมร ในจังหวัดสุรินทร์ ลักษณะการร้องจะร้องแบบกลอนชาวบ้าน ร้องโต้ตอบกันไปมาระหว่างชายและหญิงไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ใช้การปรบมือให้จังหวะ บทร้องแต่ละบทจะมีสร้อยคำ “แก้วพี่อา” บทกลอนที่ขับร้องจะมีลักษณะแบบหยอกล้อ แนวคลกโปกฮาสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ฟัง ด้วยชั้นเชิงไหวพริบ

^๔ อาทิตย์รัฐ สานพิมพ์ “เจริญขันตู่ ; การละเล่นพื้นบ้านของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรสุรินทร์”,

การปะทะคารมของชายและหญิง เจริญกันตรอบกัยไม่มีบทร้องเป็นเรื่องราว นิยมเล่นในเดือน
เมษายน ในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือบางครั้งก็เจริญในขบวนแห่กฐิน ขบวนแห่นาค เป็นต้น

ตัวอย่าง บทร้องเจริญกันตรอบกัย

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ซเรี่ยลออกตระดู	ผู้หญิงงามอวบอ้วน
มูเนียงตระเลีย	หน้าน้องอ้อมเอิบ
ตันเนียรจูเจีย	เดินเจิดฉาย
ซั่มเค็ยซเรี่ยตีวัน	คำพูดหญิงอ่อนหวาน

๓. เจริญตรัว

คำว่า ตรัว เป็นภาษาเขมร แปลว่า ซอ หรือเครื่องดนตรีประเภทสี เจริญตรัว คือ การขับร้อง
ที่มีซอสีประกอบ จะขับร้องเป็นทำนองใดก็ได้ แต่ต้องมีซอเล่นเป็นหลัก จึงจะเรียกว่าเจริญตรัว
ลักษณะการขับร้องจะเป็นการขับร้องโต้ตอบกัน ๒ คน อาจจะถามเป็นคำถาม นิทาน
ประวัติศาสตร์และให้อีกฝ่ายตอบก็ได้ แต่บางครั้งเจริญตรัวก็จะมีผู้นำมีขับร้องเดี่ยวโดยขับร้องและ
สีซอประกอบด้วยตนเอง ส่วนมากจะเล่าเป็นเรื่องนิทานหรือนิยายพื้นบ้าน ประวัตินานที่ต่างๆ
ลักษณะเช่นนี้คล้ายกับหมอลำพื้นบ้านของชาวอีสานเหนือ

ตัวอย่าง บทร้องเจริญตรัว

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ถาม : บองล่อกำปลงเนียง	ผู้ชายรูปหล่อหน้าอกงาม
เขื่อนกันแขงบอยเคิม โมปีอันเดรั้ม	ยันต์กวักเดิมมาจากไหน
ตอบ : ลออดำรับจำเมอบองนึ่งปรับ	น้องคนงามคอยฟังที่จะบอก
กาลเนาะเปรี๊งกำสคมนาญเงือบ	ครั้งนั้นชายหนุ่มคนยากแม่ตาย
เตี๊อวเนือวเนิงสัจ เปรอออยกาบจังกา	ไปอยู่กับกษัตริย์ ใช้กางป่า
พอปรักเตี๊อวเมอเนอเนิงกร็อก	พอรุ่งเช้าไปคู่มือนั้นก็ขึ้นอีก

๔. เจริญจเปย

คำว่า จเปย หรือ จเปีย เป็นคำภาษาเขมร แปลว่า “พิณ” หรือ “กระจับปี่” มีสาย ๒ สาย
จเปย เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด ประกอบการขับร้องเจริญ ไม่ว่าจะขับร้องทำนองใด หากมี
กระจับปี่เล่นประกอบเป็นตัวหลักก็จะเรียกว่าเจริญจเปย โดยเรียกตามชื่อเครื่องดนตรี การเจริญ
เช่นนี้ จะใช้ผู้ขับร้องเพียงคนเดียวเท่านั้น เมื่อร้องจบวรรคหนึ่งๆ ผู้ขับร้องก็จะดีดกระจับปี่ รับ

ทำนองเจียงของตน จากนั้นก็ร้องวรรคต่อไปอีก แล้วดีดกระจับปี่รับ ทำเช่นนี้ไปเรื่อยๆ จนจบเรื่องราวที่นำมาขับร้องนั้น จะเป็นนิทานตำนานต่างๆ ผู้ขับร้องจะนั่งในท่าเทพธิดาเสมอ

ตัวอย่าง บทร้องเจียงจเปย

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
กาลแดลตำราโบราณห้ามกาบเซอ	นานมาแล้วตำราโบราณห้ามตัดไม้
มุลเซอแดลเปรียะเทอเวียด	หนึ่งไม้ที่พระเจ้าสร้างวัด
ปริเชอรัมสะม็อก	สองไม้ที่ถมควน
แปียเซอชะเตียะบัญ	สามไม้ที่ถูกฟ้าผ่า

๕. เจียงจรวง

คำว่า จรวง เป็นภาษาเขมร แปลว่า ปี่ เจียงจรวงเป็นการขับร้องโต้ตอบกันเป็นเรื่องราว นิทาน ตำนาน ตูถายิต คำสอนต่างๆ หรือถามประวัติความเป็นมาของอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นประกอบ คือปี่กังโกลหรือเปยอังกโกล ซึ่งทำมาจากเขาคาย ปัจจุบันหาผู้ที่มีความสามารถในการเป่าอังกโกลยากมากเพราะต้องใช้พลังในการเป่าสูง และผู้เป่าต้องมีความชำนาญ สุขภาพร่างกายต้องแข็งแรงด้วยจึงจะสามารถเป่าอังกโกลได้ดีและไพเราะ การเล่นเจียงจรวง จะใช้ผู้เล่น ๒ คน ชาย ๑ คน หญิง ๑ คน และผู้เป่าปี่อังกโกลอีก ๑ คน รวม ๓ คน ต่อมาใช้ซอแทน ซึ่งเรียกว่า เจียงตรัว แต่ก็ยังมีผู้เรียกเจียงจรวงในกลุ่มผู้มีอายุที่มีความรู้ในเรื่องการขับร้อง

ตัวอย่าง บทร้องเจียงจรวง

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
เนียะทว็องจันหันเปรียะมุนกิโรนา	ผู้ทำจ้งหันพระก่อนใครคือใคร
เนียงอุบาเตีย เนียงเวียสาขา	นางอุบาศรี นางวิสาขา
เนียงสัจจิตา โจนจ้งหันเปรียะ	นางสัจจิตา กวนจ้งหันพระ
เทอดำเป็อนนึ่งเตียเปรียะปันปะโทระเนีย	ทำหน้าที่กวนกับดินเปรียะพระธรณี
แดนอาสาเปรี๊าะ แซร์ย จังกรานเคิมเจ็ก	ที่อาสาชายหญิง ตัดดินกล้วย

๖. เจียงนอแรกว (นอ-ระ-แกว)

คำว่า นอแรกว มีความหมายเช่นเดียวกันกับเพลงฉ่อย มีการเล่นโดยร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง อาศัยความชำนาญ ปฏิภาณไหวพริบของแต่ละฝ่ายซึ่งแต่ละฝ่ายจะมีพ่อเพลงและแม่เพลง ร้องนำ และมีลูกคู่ร้องตาม ต่อจากนั้นชายหญิงแต่ละฝ่ายจึงจะต้องโต้ตอบกันเป็นคู่ๆ คำร้องส่วนใหญ่มักจะเป็นคำกลอนในเชิงเกี้ยวพาราสีที่ใช้คำสุภาพ ความหมายลึกซึ้งกินใจ ไม่หยาบโลน โดยที่

การเล่นนอแรก ผู้เล่นจะเข้าแถวหันหน้าเข้าหากัน แบ่งเป็น ๒ แถว ระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ฝ่ายชายจะเริ่มเจียงก่อนและฝ่ายหญิงจะร้องแก้ ได้ตอบกันเป็นกลอนสดโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบ วิธีการร้องจะสรว้อยขึ้นก่อนหนึ่งหรือสองเที่ยวว่า “เอ๋ย นอแรก แกว่นอ เอ๋ย นอแรก แกว่นอเอ๋ย” เมื่อลูกคู่ร้องจบพ่อเพลงแม่เพลงก็จะขึ้นต้นบทกลอนใหม่ เมื่อร้องจบลูกคู่จะร้องรับอีกหนึ่งเที่ยว อีกฝ่ายจะร้องตอบกลับไป ปัจจุบันการเล่นนอแรกไม่ค่อยมีปรากฏให้เห็น

ตัวอย่าง บทร้องเจียงนอแรก

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
(ลูกคู่) เอ๋ย นอแรก แกว่นอ เอ๋ย นอแรก แกว่นอเอ๋ย	
ชาย : บองเนียบอนเป้ง	พื่ออยู่ต่างแดน
ออรเจิดเหลือแสน	ดีใจเหลือแสน
บานปเตียะแซน	ที่พบน้อง
จำบือญเวียคสนา	คอยบุญวาสนา
หญิง : เนียะ เปราะเจาซู	คนผู้ชายเจ้าชู
ปโณ ท้อปคลุน	น้องทุกข์ระทม
เปรอมอดเขียคา	ใช้หมดยายคา
มันเกียเดียะ	ไม่เคยพบ

๗. เจียงปังกา

เจียงปังกาหรือเจียงปังกา เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แก้วฟ้า นี้มีลักษณะการเล่นคล้ายกับเจียงนอแรก ทั้งวิธีการร้อง วิธีการเล่น แต่จังหวะเร็วกว่า และในแต่ละวรรคของบทร้องจะมีสรว้อยเพลงเข้ามาแทรก วิธีร้อง ลูกคู่จะร้องขึ้นก่อนหนึ่งเที่ยวว่า "แก้วฟ้า แก้วเอ๋ย เอ้อ เอ็ง เอ๋ย" แล้วต่อจากนั้น พ่อเพลง แม่เพลงจึงร้องเมื่อจบวรรคหนึ่งแล้วจะมีสรว้อยร้องแทรกว่า

เอาปาปังกาก็เมนเฮย
เอานะเอานาก็เมนเฮย
คอลเปื่อง คลทากียี่ฮุคเฮย
กระम्मแคลทาบานกียี่เฮย

ตัวอย่าง บทร้องเจียงปังกา

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
(ลูกคู่) แก้ว แก้ว ฟ้า เอ๋ย นา แก้วเอ๋ย เอ้อเอ็งเอ๋ย	
ชาย กาลเนาะ ทวังเซา	วันนี้วันเสาร์
ตรูงบอจิ้งกะเอา	ออกพื้ร้อนระอุ

	บี บ้วน กันลอง	ระอุอ้าว
	กิด เต้าช้อปกรบ	คิดไปทั่ว
หญิง	เนียะ เอยเนียะสัคป	ท่านเอยท่านฟัง
	เปียะ โอนปราชปรับ	คำน้องบอกกล่าว
	ตามเคยตัมนอง	ตามทำนอง
	กลูน โอน ช้อปทังย	ตัวน้องทุกวันนี้

๘. เจริญเบริน

เจริญเบริน เป็นเพลงปฏิพากย์ บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวบ้านอีสานใต้ ร้องโต้ตอบระหว่างชายหญิง บทร้องเป็นภาษาเขมร เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นเจริญเบรินจะใช้แคนเป่าประกอบ แคนที่ใช้เป็นแคน ๗ แคน ๘ ซึ่งแคน ๗ จะใช้สำหรับเจริญฝ่ายหญิงเพราะเสียงจะแหลมสูงกว่า ส่วนแคน ๘ จะใช้กับนักเจริญฝ่ายชายเพราะเสียงทุ้ม ในการเล่นทำนองที่เป่าจะใช้ทำนองสุดสะแนนเป็นส่วนใหญ่ ใช้ผู้เล่นประมาณ ๒-๔ คน ร้องโต้ตอบกันเป็นคู่ๆ มีนักดนตรีเป่าแคน ๒ คน ประจำตัวของนักเจริญฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เนื้อหาหรือบทร้องจะขึ้นอยู่กับงานที่จะไปเล่น บทร้องเจริญทุกบทจะนำมาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งในคัมภีร์จะปรากฏเรื่องราวต่างๆ เป็นคำสอน ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ งานประเพณีและงานประจำปีต่างๆ เรื่องราวที่สัมพันธ์กับคนเล่น เช่น งานศพ งานบรรจุอัฐิก็เจริญเกี่ยวกับเรื่องบาปบุญ ความดี-ความชั่ว หรือเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย เพื่อเป็นการให้คติ เตือนใจ ถ้าเล่นในงานแต่งงานก็จะเจริญเกี่ยวกับชีวิตคู่ การครองชีวิตคู่เป็นการสอนการเตรียมตัว ในการครองเรือน นอกจากนี้ยังเล่นในงานโกนจุก งานบวช ในการเจริญอาจนำเรื่องชาดกซึ่งเป็นนิทานพื้นบ้าน เนื้อหาแต่ละเรื่องจะแต่งด้วยคติสอนใจ มีสุภาษิตมากมายที่นำมาสอดแทรกในการดำเนินเรื่อง ทำให้ผู้ฟังเกิดความคิดและจินตนาการคล้อยตาม

ตัวอย่าง บทร้องเจริญเบริน

เรื่อง ลูกกตัญญู

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
เรื่องคติเตือนใจ	เรื่องคติเตือนใจ
โกนเจาส์รียเปราะ	ลูกชาย หญิง
โกนคละเมียนกุน	ลูกบางคนรู้คุณ
แคลแมแคลเออว	ที่พ่อที่แม่
เกอดเกิดโมมุน	ท่านเกิดมาก่อน
โกนคละมันเกอดคุณ	ลูกบางคนไม่มีคุณ

สัดบเฮยบองมูน	ฟังแล้วพิน้อย
เฮาเนียงนงบอง	เรียกน้องกับพี่
เมียนเรื่องราวโบราณจะ	มีเรื่องราวแต่ปางก่อน ^๕

๕. เจริญตรต

เจริญตรต (เจริญตรุษ) เป็นเจริญที่นิยมเล่นในงานตรุษสงกรานต์ ซึ่งถือเป็นวันขึ้นปีใหม่ ชาวเขมร จะมีการเล่นเรือมตรตไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อขอบริจาคจตุปัจจัย จะเป็นเงินหรือสิ่งของก็ได้ เพื่อนำไปทำบุญที่วัด บทร้องตรตจะเน้นเนื้อหาอวยชัยให้พร ผู้บริจาคและมีการฟ้อนรำประกอบการขับร้อง เป็นขบวนแห่ไปตามถนนและหยุดเล่นเป็นช่วงๆ เมื่อถึงบ้านของผู้จะขอบริจาค ลักษณะการเล่นจะมีคนถือบาตรเพื่อใส่จตุปัจจัยเดินนำหน้า มีคนถือปิ่นแชร์ เป็นไม้ด้ามยาวประมาณ ๒.๕๐-๓ เมตร ตรงปลายไม้จะเป็นแฉกเพื่อแขวนกระดิ่งและพวงมาลัยหรือดอกไม้ ลักษณะการถือจะกระทุ้งด้ามยาวลงกับพื้นตามจังหวะการร้องเพลงให้เกิดเสียง ต่อจากคนถือปิ่นแชร์ จะเป็นวงดนตรีกันตรึมและมีหัวหน้าตรุสนำร้อง ตามด้วยขบวนรำ อาจจะแต่งตัวสวยงามบ้าง ตลกบ้าง ผู้เล่นมีทั้งชายและหญิง ไม่จำกัดจำนวน

ตัวอย่าง บทร้องเจริญตรต

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
คมาต โมต้อลเฮย	กระผมมาถึงแล้ว
กราล กันต้อลคนอลเคนย	ปูเสื่อนอน
จัมรับ ดังเคา	สำหรับหัวหน้า
คมาต โมลิ่งตรต	กระผมมาเล่นตรต
คมาตโมลิ่งนา	กระผมมาเล่นที่ไหน
โมตามบรีซอด	มาตามบรีสุทธิ์
ตามประเปยนิ	มาตามประเพณี
แคเจดกระเคากล้ง	เดือนห้าแดคร้อน

^๕ สุนทร อ่อนคำ, “เจริญกันตรึม : วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมกลุ่มชนเขมรอีสานใต้”, วิทยานิพนธ์

๑๐. เจริญไปยอ

คำว่า “ไปยอ” เป็นคำในภาษาเขมร แปลว่า ปี่อ้อ เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่า การขับร้อง เจริญไปยอ จะขับร้องโต้ตอบ ระหว่าง ชาย-หญิง เกี่ยวพาราสี ซึ่งฝ่ายชาย ต้องการให้ฝ่ายหญิงรับ รักตน ฝ่ายชายนั้นจะต้องมีชั้นเชิง ปฏิภาณไหวพริบและการมกมคายเป็นอย่างมากโดยมีเครื่อง ดนตรี ปี่อ้อ เป่าประกอบ

ตัวอย่าง บทร้องเจริญไปยอ

ภาษาเขมร	ภาษาไทย
ชาย : บองนงเนาจำ	พี่จะรออยู่
ประมาณชนาประมาณแค	จะกี่ปีก็เดือน
เลองเพนกเขี้ยวตรอง	จนดวงตาเขี้ยวปิด
บานจวบปะโอนแซร์	ขอให้พบน้องหญิง
หญิง : สลัญโประสสรอโด	รักชายคนชื่อ
โคจโคดนิ่งอ้อมป้าง	น้องรักชายคนโง่
เนียงสลัญโประสสรัง	น้องรักชายคนโง่

๑๑. เจริญกันตรึม

เป็นการเล่นพื้นเมืองอีกประเภทหนึ่งของชาวไทยเชื้อสายเขมรในเขตอีสานใต้ เป็นชุมชนที่ ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่น เช่นจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษใช้ในงานมงคลโดยเฉพาะ เช่น กล่อมหอ ในงานแต่งงานขึ้น ตามประวัติโบราณใช้สำหรับขับร้องประกอบการรำรำ บวงสรวง รำคู่ และรำหมู่ ต่อมามีการวิวัฒนาการของการเล่นคล้ายกับการเล่นเพลงปฏึกาพย์ใน ภาคกลาง มีกลองที่เรียกว่า “กลองกันตรึม” เป็นหลัก เมื่อตีเสียงจะออกเป็นเสียง กันตรึม โจ๊ะ ตรึม ตรึม มีผู้เล่นประกอบ ๔ คน เป็นชายทั้งหมด เครื่องดนตรีประกอบด้วย ปี่อ้อ ๑ คน ซอด้วง ๑ คน กลองโทน ๒ คน คนตีกลองจะเป็นผู้ขับร้อง ในปัจจุบันมีการประยุกต์ให้เข้าสมัย มีการนำ ดนตรีสากลมาใช้ผสมผสานกับดนตรีเดิม มีผู้เจริญหรือขับร้องเป็นชายหญิง มีทางเครื่องรำเดิน คล้ายกับวงดนตรีสมัยใหม่^๖

^๖ สุนทร อ่อนคำ เจริญกันตรึม : วิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมกลุ่มชนเขมรอีสานใต้, วิทยานิพนธ์

๒.๔ วิวัฒนาการของเจี๋ยเบริน

จากประวัติศาสตร์ศิลปะพื้นบ้านเจี๋ยเบรินครั้งนี้ แสดงให้เห็นสัจธรรมอย่างหนึ่งว่า สิ่งที่เคยเด่นดังได้รับความนิยมมาสมัยหนึ่ง ก็อาจตกต่ำลงมาได้ และสิ่งที่เคยตกต่ำก็อาจรุ่งโรจน์อีกครั้งหนึ่งก็ได้ ดังที่ทุกวันนี้เพลงกันตรึม (ประยุกต์) เติบโตขึ้นมาก และเจี๋ยเบรินก็ลดระดับลง คนไม่ต้องการศิลปะที่มีสาระมาก ๆ อย่างเจี๋ยเบริน แต่ต้องการความบันเทิงที่โลดเต้นสนุกสนาน แทน และก็ไม่นิยมเมื่อกันตรึม (ประยุกต์) มีแต่เพลงรัก ๆ ใคร่ ๆ นานไปคนก็อาจจะเบื่อและหันมาหาการแสดงที่มีสาระแทนก็ได้

สังคมสมัยใหม่ คนได้รับวัฒนธรรมเมืองมากขึ้น ชอบภาพยนตร์ หมอลำ ดนตรี อันเป็นของใหม่ การศึกษาจากโรงเรียนทำให้คนมีชีวิตทัศน์และโลกทัศน์ต่างไปจากการศึกษาจากวัด และเดี่ยวแม้แต่พระในวัดก็หันไปนิยมภาพยนตร์ ดนตรี หมอ แทนเจี๋ยเบริน

เจี๋ยเบรินในปัจจุบัน คงเป็นที่นิยมในหมู่คนสูงอายุ และบรรดานักเจี๋ยเบรินก็พยายามปรับตัวเข้ากับยุคสมัย เช่น มีเครื่องดนตรีสมัยใหม่ มีการร้องเป็นเพลงลูกทุ่ง และมีการอัดเทปจำหน่าย เหล่านี้เป็นต้น

ว่ากันตามจริงแล้ว เจี๋ยเบรินนี้เป็นการแสดงที่ช่วยอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และพิธีกรรมต่างๆ ในประเพณีให้คนทำบุญทำประเพณีอย่างเข้าใจ เมื่อคนสมัยนี้ไม่ฟังเจี๋ยเบรินก็จะพากันทำบุญทำประเพณีไปอย่างมกมาย

๒.๕ ลักษณะบทร้อยกรองของเจี๋ยเบริน

เจี๋ยเบรินเป็นบทร้อยกรองที่ไม่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นบทร้องมุขปาฐะ โดยจดจำมาจากโครงเรื่องหลักทางคัมภีร์พระพุทธศาสนา สงบ บุญคล้าย ได้กล่าวถึงบทร้องเพลงในแถบอีสานใต้ไว้ว่า เป็นร้อยกรองง่าย ๆ มีลักษณะบังคับเช่นเดียวกับกาพย์หรือคำกลอนไทย บทร้องหนึ่งๆ ประกอบด้วยบาทสองบาท บาทหนึ่งมีสองวรรค การส่งสัมผัสเป็นแบบเดียวกับกลอน และระหว่างบทร้อยกรองต้องมีสัมผัสเชื่อมระหว่างบทต่อบท เช่นเดียวกับกลอนไทยด้วย เนื่องจากเพลงพื้นบ้านเกิดจากการประพันธ์ของกวีชาวบ้าน ลักษณะบทร้อยกรองจึงเป็นคำที่มีสัมผัสคล้องจอง เล่นเสียง เล่นคำ กำหนดคณะ พยางค์ หรือกฎเกณฑ์บังคับความไพเราะทางภาษา รูปแบบจึงไม่แน่นอนตายตัวนัก และเมื่อพิจารณาถึงบทร้อยกรองเจี๋ยเบรินแล้วลักษณะรูปแบบคำประพันธ์นั้นไม่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าขั้นตอนการเสนอเจี๋ยเบรินมีลำดับการขับร้องตามขนบนิยมในการดำเนินเรื่อง เช่น บทไหว้ครู บทปฏิสันถารเจ้าภาพ บทโต้ตอบปัญหา หรือการตั้งกระทู้ถามฝ่ายตรงข้าม บทเล่าเรื่องตำนาน นิทาน ชาดก บทเบ็ดเตล็ดทั่วไป และบทลา เป็นต้น

เมื่อนำบทเพลง เจี๋ยเบริน มาพิจารณาถึงโครงสร้างบทร้อยกรองเพลง เจี๋ยเบริน แล้ว

สามารถแบ่งออกได้ตามลักษณะของการประพันธ์เป็น ๒ แบบ คือ แบบแรกเป็นแบบไม่มีบทร้องเกริ่นนำ แบบที่สองจะเป็นแบบมีบทร้องเกริ่นนำในตอนต้น ดังต่อไปนี้

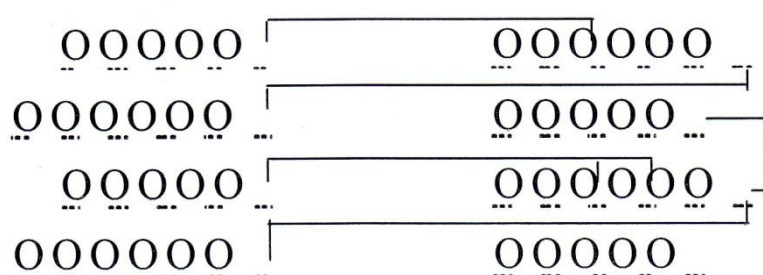
๑. บทที่ไม่มีเกริ่นนำ บทเพลงเจริญเจริญแบบที่ไม่มีบทเกริ่นนำนั้น ส่วนมากจะปรากฏเด่นชัดเฉพาะบทไหว้ครู บทเบ็ดเตล็ดทั่วไป หรือบทเกี่ยวพาราสีเท่านั้น ซึ่งบทเพลงเหล่านี้จะมีรูปแบบลักษณะคำประพันธ์แตกต่างกันไป โดยมีทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน และสัมผัสระหว่างบทตามลักษณะการประพันธ์ ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑

อมมะโมพุทัง	อรหังพุทโธ
ขณฺมอญฺญิณฺณกุโม	จุมเจรจฺจฺยรา
อญฺญิณฺณญเฑียวบิอด	ระโหคมิอดคิอดเทพธิดา
ออยจฺยสติปัญญา	กลุณขณฺมนุพอง

แบบบังคับคำประพันธ์ มีดังนี้

๑. บทหนึ่งมี ๒ บาท หรือ ๔ วรรค
๒. จำนวนคำในวรรค วรรคละ ๕-๖ คำ บางวรรคอาจจะมีมากกว่าหรือน้อยกว่านี้ได้
๓. กำหนดสัมผัสในบทที่ ๑ นั้น คำท้ายของวรรคที่ ๑ สัมผัสคำที่ ๓ หรือ ๔ ของพวรรคที่ ๒ คำท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำที่ ๕ ของพวรรคที่ ๓ คำท้ายของพวรรคที่ ๔ สัมผัสกับคำท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทต่อไป (แบบบังคับคำประพันธ์อาจไม่แน่นอนตายตัวเสมอไป) ดังตัวอย่างแผนผังบทไหว้ครูต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๒

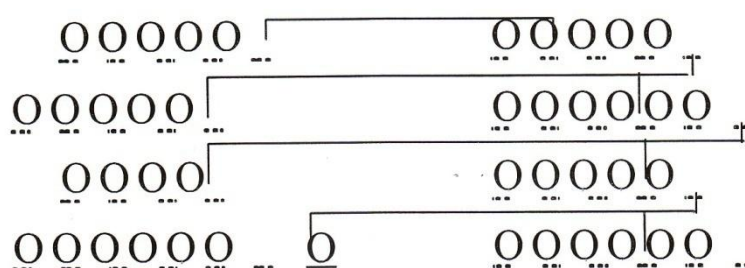
กระเดิกขี้อลโหด	แคโจรดกะเดาแสง
เนียงกิดค้อลบองเอง	กันตริกกันแตงค้อลลอล
เสริ้วโสทรแดงเฮย	เบอเนียงเนื่อวบีดเกรง
เมียนกำลังเจดกำลังแสง	ทวือกาตระแตงก้อมเนี้ย

แบบบังคับคำประพันธ์ มีดังนี้

๑. บทหนึ่ง มี ๒ บาท หรือ ๔ วรรค

๒. จำนวนคำในวรรค วรรคละ ๕ -๗ คำ บางวรรคอาจจะมีมากกว่าหรือน้อยกว่านี้ได้

๓. กำหนดสัมผัส ในบทที่ ๑ คำท้ายของพยางค์ที่ ๑ สัมผัสกับคำที่ ๒ ในวรรคที่ ๒ และคำท้ายของพยางค์ที่ ๒ สัมผัสกับคำท้ายของพยางค์ที่ ๓ และสัมผัสกับคำที่ ๔ ในวรรคที่ ๔ คำที่ ๔ ในวรรคที่ ๔ จะส่งสัมผัสไปยังคำท้ายของพยางค์แรกในบทต่อไป (ลักษณะแบบบังคับคำประพันธ์ อาจไม่แน่นอนตายตัวได้) ดังแผนผังต่อไปนี้

๒. บทที่มีการเกริ่นนำ บทเพลงเจริญเบรินแบบมีขนบนิยมในการขับร้องโดยมีบทเกริ่นนำ จะมีปรากฏอยู่ในส่วนของ บทปฏิสนธารกับเจ้าภาพ บทโต้ตอบปัญหา ซึ่งมีการตั้งกระทู้ถามเล่าเรื่อง ตำนาน นิทาน ชาดก โดยยกมากล่าวเป็นอุทาหรณ์ และบทลา ซึ่งแบบมีบทเกริ่นนำนี้ โครงสร้างของบทเพลงเจริญเบรินที่มีลักษณะเฉพาะใน ๓ ส่วน คือ ตอนต้นหรือบทเกริ่น ตอนกลางคือบทขยายความ ตอนปลายคือ ตอนจบบทเพลงในช่วงส่งท้ายของกลอน ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตัวอย่างบทปฏิสนธารกับเจ้าภาพ

๑. ตอนต้น หรือบทเกริ่นนำ เป็นบทขับร้องขึ้นเสียงในการทักทายเจ้าภาพ บทเกริ่นนำนี้ นักเจริญจะใช้ลีลาในการทอดเสียง เอื้อนเสียงเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชม ตลอดทั้งโชว์น้ำเสียงได้อย่างไพเราะ ลักษณะการเกริ่นนำของนักเจริญแต่ละท่านนั้นอาจจะไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศิลปิน และไหวพริบของแต่ละท่าน เช่น

(๑) แสนะแองเฮย.....

ทามะเรียมเตียงต๊อบ

จัมเรียบชอบเอื้อนแม่เอื้อนเยี่ยตา

จัยเนะบานโมจุมจุอา

สม้องสมาจิตทางัยมัยชนาทยัตติตรา.

บานโมค้อลเยี่ยตาชนาทยัตติตรา

เออ.....เออ.....

(๒) อือ.....

สวัสดีศาลเสรีาะเนี่ยะเสรีาะ เนี่ยะแสรแมเอื้อวอม
 อ้อ...กนัคไทยรู้้งบาน โมคคอลล ดีคเฮยแมเอื้อวเนี่ยะกุญเนื้อว
 กมัยเตือนเตื้อวจอลโกนเลยหนอ แมเจ้าภาพโมมุลเอื้อวเจ้าภาพโมกรอย
 ไทยรู้้งซ่อมสวัสดีออยกรุปเคนีย โกนบานค้อลแมเอื้อวเสรีาะยัง
 ดีคมะนองเอ่ย.....ฯลฯ

๒. ตอนกลาง เป็นบทเพลงขยายความหรือบรรยายความในบทเกริ่นนำ มีลักษณะการขับร้องคล้ายกาพย์ยานี ๑๑ เช่น

(๑) โกนโมคคัลลทมั มันเมียนอะเวียเจียมมะนอง
 เมียนแตล่ำเลงโกยอ มะเรียมไคต้อค้อบ
 ซ้อมจัมเรียบออยซ้อบ แมเอื้อวเตียงเยยตา
 เสรีาะเตียงสะค่อมันทา เสรีาะตะเกาจัมเรียบเอื้อว

๓. ตอนปลายหรือตอนท้ายบทเพลง ตอนปลายหรือตอนท้าย กลอนจบของบทเพลงเจริยงเบรินนั้นจะจบลงด้วยกลอนซ้ำคำท้ายวรรค และรับด้วยแคนทำนองเบริน เช่น

(๑) สวัสดีแมเรือลเคนีย
 เอยทายังนา เนียงแสรียทายังนา
 (๒) จัยเนาะโมจุมเสรียเนียงงา
 อ้อเชินบอง บองโพนษณาเชินบอง

ตัวอย่างแผนผัง โครงสร้างของบทเพลงเจริยงเบริน

ตอน ต้น

แสนะเองเอย.....

.....

ตอนกลาง.....

.....

ตอนจบออยลออเตศนาเตื้อวเนอ

การเจริยงของนักเจริยง แต่ละท่านอาจจะมีคำแตกต่างกันไปตามความเคยชิน ความถนัด ความเหมาะสม และเทคนิคของแต่ละคน คือ บทเกริ่น และบทลงท้ายอาจไม่เหมือนกัน เช่น

ตอนต้น

แสนะเอง เอย.....

แม่เองเออ.....

เอื้อเออ.....

เหลาเนะ.....

สะเค็งเออ.....

เออ.....

งัยเนะ.....

ส่วนตอนกลาง หรือช่วงระหว่างกลางของบทเพลง จะมีวิธีการร้องคล้ายการอ่านกาพย์ห่อโคลง หรือการอ่านร่ายสลับกันไปจะต่างกันก็เฉพาะเนื้อหาของบทเพลงในแต่ละเรื่องเท่านั้น สำหรับตอนท้าย การขับร้องจะจบลงด้วยคำกลอนอย่างไรวินั้น ขึ้นอยู่กับ บทกลอนที่สัมผัสคล้องจองกัน ด้วยคำใดและเรื่องราวที่กำลังดำเนินเรื่องอยู่นั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร บทเพลงที่เจี๋ยงคือ บทไหน คำลงท้ายจึงจะจบด้วยบทกลอนที่สัมพันธ์ กับเพลงนั้น ๆ เช่น

ตอนท้าย

ออยเนียงเตสนา ปรับบองเต๋อวเนอ

ออยบองกำปอง เจือเนียงเต๋อวเนอ

ลออโสรงำ ปรับเยี้ยตาดี้ดมะนอง ออดี้ดมะนอง

ออยบอง เจือเนียงเต๋อวเนอ

สัดบเนียงทา บันมะนอง บันมะนอง ฯลฯ^๗

๒.๖ องค์ประกอบของการแสดงเจี๋ยงเบริน

การแสดงเจี๋ยงเบรินมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ประการ คือ นักเจี๋ยง การแต่งกาย ทำรำนักดนตรี เวทีหรือสถานที่ใช้แสดง เครื่องไหว้ครู บทเพลงเจี๋ยงเบริน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑.) นักเจี๋ยง (ผู้แสดง,ผู้ขับร้อง)

นักเจี๋ยง นักจำเรียง หรือภาษาเขมรใช้คำว่า เนียะจริง เนียะจำริง ก็เรียก คำดังกล่าวนี้หมายถึง นักแสดงที่เป็นผู้ขับร้องเจี๋ยงเบริน ประกอบด้วย ฝ่ายชาย ๑ คน ฝ่ายหญิง ๑ คน ส่วนมากเวลาเจ้าภาพจ้างวานไปแสดงนั้น จะคัดเลือกนักเจี๋ยงที่มีอายุใกล้เคียงกัน หรือไม่ฝ่ายชายก็ต้องมีอายุสูงกว่าฝ่ายหญิง เพื่อความเหมาะสม สมัยก่อนเจ้าภาพนิยมจ้างนักเจี๋ยงชายและหญิงที่อยู่คนละ

^๗ พระมหาพิรพงษ์ มาลา, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนทางศีลธรรมและหลักจริยธรรมที่ปรากฏในบทเพลงเจี๋ยงเบริน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๓), หน้า ๑๔-๑๕.

หมู่บ้านให้มาแสดงคู่กัน การกระทำเช่นนี้นักเจริญแต่ละฝ่ายจะต้องเตรียมตัวให้ดีที่สุดเพื่อมาขับร้องประชันชิงไหวพริบปฏิภาณกัน ถ้าฝ่ายไหนสู้ไม่ได้ คือตอบปัญหาฝ่ายตรงข้ามถามมาไม่ได้ จะอายจนต้องลงเวทีหนีไปตั้งแต่เช้ามืด โดยไม่กล้ารับค่าจ้างเลยก็มี ปัจจุบัน เจริญเบรินได้พัฒนาโดยมีการตั้งเป็นคณะหรือรวมกลุ่มกันแบบหลวมๆ ไม่ค่อยแน่นนอนมากนัก เวลาเข้าภาพต้องการเจริญเบรินไปแสดงก็อาจจะจ้างเจริญฝ่ายชายฝ่ายหญิงคนละคณะมาแสดงรวมกันได้ คือขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าภาพว่ามีความพอออกพอใจนักเจริญท่านใดแสดง มาแสดงในงานครั้งนี้

การแสดงเจริญเบรินนั้นจะได้รับความสนใจจากผู้ชมมากหรือน้อยส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวนักเจริญคือผู้ที่ขับร้องเพลงเจริญเบรินนั่นเอง นักเจริญจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่จะเจริญได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสามารถที่โน้มน้าวจิตใจของคนดูให้เกิดความเพลิดเพลินสนุกสนาน ไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่าย ซึ่งผู้ที่จะเป็นนักเจริญได้ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

๑.๑ เป็นผู้มีความรอบรู้ในเรื่องคัมภีร์ทางศาสนา ทั้งศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ตลอดทั้งประเพณี พิธีกรรมของกลุ่มชนในสังคมไทยเขมรอย่างแจ่มแจ้ง

๑.๒ เป็นผู้มีน้ำเสียงไพเราะ เพราะถ้านักเจริญมีน้ำเสียงไพเราะหรือเสียงดี เสียงจะสามารถเอาชนะใจผู้ฟังหรือผู้ชมได้มาก นอกจากนี้ก็จะประสบผลสำเร็จมีชื่อเสียงในเวลารวดเร็วได้

๑.๓ เป็นผู้มีความสุขภาพพละนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ เพราะการแสดงเจริญเบรินนั้นต้องยืนขับร้องตลอดทั้งคืน หรือตลอดวัน ตามวัน เวลาและโอกาสที่เจ้าภาพจ้างไปแสดง

๑.๔ เป็นผู้มีบุคลิกภาพดี ไม่ทู่พละภาพ มีความเชื่อมั่นในตนเองตลอดเวลา ซึ่งสามารถแสดงออกได้อย่างไม่เคอะเขิน

๑.๕ เป็นผู้มีความปฏิภาณไหวพริบดี มีความเฉลียวฉลาด รับรู้และสามารถแก้ไขปัญหาลเฉพาะหน้าได้อย่างรวดเร็ว

๑.๖ เป็นผู้มีความจดจำเป็นเลิศ เพราะนักเจริญจะต้องท่องจำบทกลอนด้วยความเข้าใจในเนื้อหา และมีความจำอย่างแม่นยำ

๑.๗ เป็นผู้มีความคิดและลีลาในการขับร้องโดยการเลือกใช้เนื้อหาหรือเรื่องราวเข้ามาเจริญได้ตรงจุดประสงค์ของงาน ตลอดทั้งการใช้ท่วงทำนอง จังหวะในการเคลื่อนไหวกาย หรือรำรำได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อหาของบทเพลง

๑.๘ เป็นผู้มีความสามารถขำตลกขบขัน มีมนุษยสัมพันธ์ดีต่อคนทั่วไป ตลอดทั้งเป็นผู้ตรงต่อเวลาเสมอ

๑.๙ เป็นผู้รู้จักสังเกตความสนใจของผู้ชมว่าต้องการให้ขับร้องบทเจริญ บทไหน มีความ

พอใจตนเองมากน้อยเพียงใด โดยการพิจารณาผู้ชมขณะที่แสดงไปด้วยเพื่อที่จะทำให้บรรยากาศในการฟังเจริญเป็นไปด้วยความสนุกสนาน เฮฮา

๑.๑๐ เป็นผู้ใฝ่ในการศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ เพื่อพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้กว้างขวางทันต่อเหตุการณ์บ้านเมืองทุกๆด้าน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่ออาชีพการเจริญและผู้ชมด้วย

๑.๑๑ เป็นผู้ที่มีจิตใจหนักแน่นและยอมรับความคิดเห็นของบุคคลอื่นได้เสมอเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพตนเอง

๒.) การแต่งกาย

การแต่งกายในการแสดงเจริญเบริน ในสมัยโบราณผู้แสดงฝ่ายชายจะนุ่งโจงกระเบนด้วยผ้าม่วง สวมเสื้อคอกลมคล้องด้วยผ้าขาวม้าไหม (ผ้าเขมร) ทั้งชายไปข้างหลังสองข้าง มีผ้าคาดเอวอีก ๑ ผืน ต่อมาชายเปลี่ยนจากนุ่งโจงกระเบนมาเป็นนุ่งโสร่งคล้องด้วยไหมแทน มีผ้าคาดเอวเหมือนเดิม ฝ่ายหญิง นุ่งโจงกระเบน เสื้อคอกลมแขนกระบอก มีผ้าสไบเฉียงไหมพาดไหลมัดรวมไว้ด้านข้างระหว่างเอว หรือบางครั้ง ใช้ผ้าสไบคล้องคอป่องชายเท่ากันทั้งสองด้านไว้ด้านหน้า ต่อมาหญิงได้เปลี่ยนจากนุ่งโจงกระเบนมาเป็นนุ่งผ้าถุงไหมที่ทอเอง ซึ่งเรียกว่า ผ้าถุงโฮล ชาวไทยเขมรเรียกว่า ชัมปัวโฮล ใส่ตุ้มหู เรียกว่า ใส่กระจอนที่ทำด้วยเงินแทน ชาวไทยเขมรเรียก ตะเก้า และมีเครื่องประดับอย่างอื่น ตามที่ตนมี สำหรับทรงผมนั้นส่วนมาก จะตัดผมทรงไว้แบบโบราณ คือปล่อยช้อยยาว ไว้ตรงหูสองข้าง

ปัจจุบันนี้การแต่งกายได้เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม คือฝ่ายชายจะใช้ชุดสากล ผูกเน็คไท หรือสวมเสื้อแบบสุภาพ ฝ่ายหญิงก็จะใส่ชุดราตรียาว หรือสั้น ตามความนิยมในปัจจุบัน

๓.) ทำรำ

ในการเล่นเจริญเบริน หลังจากการร้อง จะมีการฟ้อนยึดยุบตัว และม้วนมือจีบวงตามจังหวะเสียงแคน คล้ายกับหมอลำกลอน ของอีสานเหนือ ทำฟ้อนจะฟ้อนในช่วงดนตรีรับ และในช่วงที่ร้องเป็นบางครั้งสลับกันไป ในการฟ้อน จะไม่มีรูปแบบตายตัว จะยึดยุบตัวพร้อมกับย่อเข้าไปตามจังหวะลีลาของเสียงแคน ทำฟ้อนจะมีทั้งช้าและเร็วเป็นลักษณะของการฟ้อนเกี่ยวระหว่างฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เมื่อเจริญถึงบทเร้าใจ หรืออยากหยอกเข้าคู่เจริญ ก็จะใช้มือคืบนิ้ว เพื่อให้เกิดเสียงดังเป็นจังหวะ เพิ่มรสชาติให้สนุกสนานยิ่งขึ้น

จากการศึกษาทำฟ้อนรำ ที่ปรากฏในการเล่นเจริญเบรินนั้น เครื่องจิตร ศรีบุญนาถ ได้สังเกตทำฟ้อนรำในการเล่นเจริญเบริน หลายคณะ เช่น คณะกาคำ คณะไทยรู้้ง หรือ ทำรำของนายสมนึก สิริแสงสว่าง นางทองพลอน ประดับสิริพรหม ทำให้สรุปได้ว่ามีอยู่ ๖ ทำรำ คือ

๓.๑ ทำรำเดิน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเดินรำไปข้างหน้าพร้อมๆกัน

๓.๒ ทำรำถอย ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะรำถอยหลังพร้อมๆกัน

๓.๓ ทำรำเคียง ฝ่ายชายและฝ่ายหญิง จะรำเดินเพียงไปด้านข้างจะเป็นซ้ายหรือขวาก็ได้

๓.๔ ทำรำเกี่ยว ฝ่ายชายจะรำเกี่ยวฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงจะหลบ และปกป้องไม่ให้ฝ่ายชายถูกเนื้อต้องตัว จะรำอยู่กับที่หรือหมุนไปรอบวง

๓.๕ ทำรำคืดนิ้ว เป็นการรำพร้อมกับการคืดนิ้วให้จังหวะ

๓.๖ ทำรำเตะขา เป็นโยกตัวตามทำนอง โดยการเตะขาตามจังหวะดนตรี^๔

๔.) นักดนตรี

นักดนตรีในการแสดงเจริ่งเบริน คือ หมอแคน หมายถึง บุคคลที่มีความชำนาญในการเป่าแคน ชาวอีสานได้เรียก ผู้ที่มีความชำนาญในการเป่าแคนว่า “หมอเกล” แปลว่า หมอแคน คือเรียกเหมือนชาวอีสานส่วนใหญ่ หมอแคนนับว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญคนหนึ่งในการแสดงเจริ่งเบริน เพราะในการแสดงทุกครั้งจะต้องประกอบด้วยหมอแคน ซึ่งต้องมีความรอบรู้ในเรื่องจังหวะทำนอง เนื้อร้องของบทเพลง ต้องทราบว่าช่วงใด ควรจะหยุด และเมื่อไหร่เปลี่ยนจังหวะเพื่อให้สอดคล้องกับการขับร้องของนักเจริ่งทั้งฝ่ายชาย ฝ่ายหญิง

หมอแคนที่ดีและจะประสบผลสำเร็จในอาชีพได้ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๔.๑ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องของทำนอง จังหวะ และทำนองแคนลายต่างๆ อย่างดีเพื่อจะได้เป่าประกอบทำนอง การขับร้องเพลงเจริ่งเบรินของนักเจริ่งได้ทุกคน

๔.๒ เป็นผู้มีสมาธิจดจ่อกับงาน มีปฏิภาณไหวพริบ จำทำนองและเนื้อหาในบทเพลงได้ตลอดทั้งสามารถอ่านความรู้สึกละเอียดของนักเจริ่งได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ ก็เพราะหมอแคนจะได้เป่าแคนอยู่กับบทเพลง หรือไม่ก็ควบคุมทำนองการร้องของนักเจริ่งได้

๔.๓ เป็นผู้มีศิลปะและลีลาในการเสนอทำนองแคนลายต่าง ก็ได้เป็นอย่างดี

๔.๔ เป็นผู้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เพราะการเป่าแคนจะต้องใช้แรงลมในการเป่ามาก บางครั้งก็ต้องยืนเป่าตลอดคืน

๔.๕ เป็นผู้มีสมาธิรับฟังเสียงสูงและตรงต่อเวลา เพราะถ้าการแสดงเจริ่งเบริน ไม่มีหมอแคนแล้ว การแสดงก็ไม่สามารถดำเนินไปได้

๔.๖ เป็นผู้มีจิตใจหนักแน่นมีกิริยามารยาทสุภาพอ่อนโยนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลทั่วไป

^๔ เครือจิต ศรีบุญนาท, เจริ่งเบริน : เพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมรสุรินทร์,(คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๖๕.

๕.) เวทีหรือสถานที่ใช้แสดง

เวทีที่ใช้ในการแสดงเจรียงเบริน เป็นเวทีไม้ยกพื้นขึ้นเป็นเวทีสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตรครึ่ง ถึง ๒ เมตร รูปทรงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ไม่มีฝาทั้ง ๔ ด้าน คือเปิดโล่งตลอด เพื่อความสะดวกสำหรับผู้ชม บนพื้นของเวทีนั้นมีความกว้าง ยาว พอประมาณเหมาะกับนักแสดง ๒ คน นักดนตรี ๑ คน สถานที่ตั้ง เวทีนั้นขึ้นอยู่กัปลักษณะงานที่ไปแสดง เช่นงานฉลองสมโภชน์ บุญกฐิน ส่วนมากนิยม จัดขึ้นที่วัดจึงต้องใช้สนามลานวัด และถ้าเป็นงานศพหรืองานบรรพชา ก็ต้องจัดที่บ้านเจ้าภาพ คือบริเวณลานบ้านเจ้าภาพ และบริเวณทางแยกที่มีที่ว่างพอบรรจุผู้ชมได้ เป็นต้น

ในสมัยก่อนการสร้างเวทีที่ใช้ในการแสดงเจรียงจะมีข้อห้ามคือ ไม่นิยมทำเวทีต่อจากยุงข้าวหรือฉางข้าว เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดอาถรรพณ์ต่อผู้แสดงและเป็นการหลบหลู่ คูหมิ่น โดยการทำเสียงดัง กระโดดโลดเต้นทำความรำคาญและรบกวนแก่ทวดตา อารักษ์ ภูติ ผี วิญญาณที่คอยดูแลและสิงสถิตย์ อยู่ในยุงข้าว

๖.) เครื่องไหว้ครู

เครื่องไหว้ครูหรือเครื่องเซ่น คือสิ่งของที่นักแสดงเจรียงเบรินจะต้องนำมาใช้เช่นสรวงบูชาในพิธีไหว้ครู ก่อนการแสดงทุกครั้ง สำหรับการเตรียมเครื่องไหว้ครูนั้น เจ้าภาพจะเป็นฝ่ายจัดเตรียมไว้ให้โดยนักแสดงเจรียงเบรินจะเป็นผู้เขียนรายการสิ่งของที่ต้องใช้ให้เจ้าภาพในสัญญาว่าจ้างดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๖.๑ กรวยบรรจุดอกไม้ ธูป เทียน จำนวน ๕ กรวย

๖.๒ ผ้าขาว ๕ ผอก

๖.๓ เงิน ๒๐ บาท เดิมใช้ ๑.๕๐ บาท

๖.๔ เหล้าขาว ๑ ขวด

๖.๕ บุหรี่ ๑ ซอง

๖.๖ หมากพลู ๑ พาน

๖.๗ น้ำดื่ม ๑ ขัน

๖.๘ ไก่ต้ม ๑ ตัว^๙

สำหรับเครื่องไหว้ครูนั้น นักเจรียงแต่ละคนจะใช้เครื่องไหว้แตกต่างกันไปบ้างตาม พ่อครูแม่ครูของแต่ละคน และถ้าเป็นการแสดงในงานศพ จะต้องมีไก่ต้ม ๑ ตัว ทุกครั้ง เพื่อเซ่นดวงวิญญาณผู้ตาย^{๑๐}

^๙ สัมภาษณ์นายบุญคง (ไทยรัฐ) นนทสอน, นักเจรียงท้องถิ่นสุรินทร์, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

๗.) บทเพลงเจริญเบริน

บทเพลงเจริญเบริน หมายถึง ลำนำ ทำนอง คำขับร้องที่ผู้ร้องมีความประสงค์จะถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ของตนออกมาในรูปแบบของบทเพลงหรือคำกลอน เพื่อความบันเทิงสนุกสนาน ได้สาระและมีแก่นเรื่องบทเพลงจะใช้สำหรับ ขับร้องซึ่งเรียกว่า เจริญ บทขับร้องหรือเนื้อร้อง ทุกบท นักเจริญนำมาจากตำนาน นิทาน ชาดก คัมภีร์ปฐมสมโภชน์ทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ในคัมภีร์เหล่านี้จะปรากฏเรื่องราวต่างๆ เป็นหลักคำสอนให้ความรู้เกี่ยวกับการกานีดของมนุษย์ จาริต และพิธีกรรมต่าง ๆ

เนื้อหาที่นำมาขับร้องเจริญเบรินนั้น เดิมเป็นภาษาบาลี ถอนความมาเป็นภาษาขอม จารลงในใบลานและสมุดข่อย ต่อมานักเจริญเบรินชั้นครูได้บันทึกบทร้องเป็นตัวหนังสือไทยแต่อ่านเป็นภาษาเขมรสูง และมีภาษาเขมรต่ำปะปนบ้างเล็กน้อย บทเพลงที่นำมาขับร้องจัดเป็นเรื่องราวดังต่อไปนี้

(๑) เรื่องชีวิตและกำเนิดมนุษย์

(๒) เรื่องราวเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา ทั้งที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา

(๓) เรื่องเกี่ยวกับประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เช่น โกนจุก งานบวช งานบรรพชา จี๊ งานศพ เป็นต้น

(๔) เรื่องราวเกี่ยวกับประเพณี ในเทศกาลงานประจำปีต่างๆ เช่น บุญกฐิน ผ้าป่า เข้าพรรษา ออกพรรษา สงกรานต์ เป็นต้น

(๕) เรื่องเกี่ยวกับงานฉลองสาธารณะวัตถุ เช่นฉลองวัด พระพุทธรูป โบสถ์ โรงเรียน สะพาน บ่อน้ำ เจดีย์ เป็นต้น

(๖) เรื่องราวเบ็ดเตล็ดทั่วไป และบทเกี่ยวพาราตี ส่วนเรื่องเบ็ดเตล็ดนั้น จะใช้ขับร้องเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เฮฮา มีมุขตลก เพื่อ เปลี่ยนบรรยากาศในการการเจริญ ส่วนมากจะอยู่ตอนท้ายๆ ของการแสดงแต่ละครั้ง ถ้าเป็นการแสดงตอนกลางคืน ก็จะเจริญในช่วงดึกๆ เพื่อไม่ให้ผู้ชมง่วงนอน ตลอดทั้งเป็นขนบของการขับร้องด้วย

เนื้อหาที่กล่าวมานี้ นักเจริญเบริน ชั้นอาวุโส หรือชั้นครู จะเป็นบุคคลที่นำมาเรียบเรียงเป็นคำกลอน ภาษาเขมร โดยได้แทรกคตินิยมคำสอน ขนบธรรมเนียม ประเพณี คตินิยม คติความเชื่อ หลักปฏิบัติ สุภาษิต คำพังเพย เรื่องของบาปบุญคุณโทษ ลงในเนื้อหาของ คำร้องเจริญเบริน

๒.๗ ขั้นตอนในการแสดงเจริ่งเบริน

การละเล่นเจริ่งเบริน จะเริ่มเล่นประมาณ ๒๑.๐๐ น. เป็นต้นไป ใช้เวลาประมาณ ๓-๔ ชั่วโมง จะมีการหยุดพักตอนเที่ยงคืน เพื่อคัมน์น้ำรับประทานอาหาร ประมาณ ๑๕-๒๐ นาที จึงจะเริ่มเล่นต่อ ลักษณะของการแสดงเจริ่งเบริน มีขนบนิยมในการแสดงตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑.) การไหว้ครู

การไหว้ครู หมายถึง การทำพิธีบูชา คุณพระศรีรัตนตรัย คุณครูบาอาจารย์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ในการขับร้องเจริ่งเบรินให้ โดยการทำให้ไหว้ต่อเครื่องเช่น ที่เจ้าภาพจัดเตรียมไว้แล้ว นับว่าเป็นพิธีที่มีความสำคัญต่อการแสดงเจริ่งเบรินมาก พิธีนี้จะทำก่อนเริ่มการแสดงทุกครั้ง ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีไหว้ครูครั้งนี้ประกอบด้วย นักแสดงฝ่ายชาย ๑ คน ฝ่ายหญิง ๑ คน และหมอแคน ๑ คน ทั้ง ๓ คน นี้จะร่วมกันกระทำพิธีพร้อมกัน โดยการตั้งนะโม ๓ จบ เพื่อบูชาคุณพระศรีรัตนตรัยจากนั้นก็ระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ตน ตลอดทั้งคุณบิดามารดาที่ได้เลี้ยงดูมา สุดท้ายก็บอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางของสถานที่ที่ได้มาทำการแสดงในงานนั้น และถ้าเป็นงานศพ ก็จะเรียกชื่อเจ้าของคนตาย ให้มารับเครื่องเช่นไหว้ ในวันนั้นด้วยจุดประสงค်ในพิธีไหว้ครู ก็เพื่อไม่ให้ให้นักเจริ่งเบรินติดขัดในการแสดง องค์ประกอบทุกอย่างในงานวันนั้น ก็ให้ประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี อันจะเป็นมงคลแก่งานนั้นๆ สำหรับนักเจริ่งแล้วหากได้กระทำพิธีไหว้ครูแล้ว ก็จะเกิดความมั่นใจ มีความเชื่อมั่นในตนเอง วิชาความรู้กลอนเพลงก็จะแตกฉานจดจำได้แม่นยำ น้ำเสียงก็ไพเราะ หน้าตาบุคลิกลักษณะสง่างามติดตาติดใจผู้ชมตลอดไป ดังที่ประกอบมงคล นักเจริ่งอาวุโส จังหวัดสุรินทร์ ได้กล่าวว่า การทำพิธีไหว้ครูเป็นหัวใจของการแสดงเจริ่งเบริน เพราะทำให้นักเจริ่งเกิดความมั่นใจในตัวเอง ทำให้เกิดความรอบรู้อย่างแจ่มแจ้งโดยสติปัญญาที่เฉลียวฉลาด สามารถเข้าถึงจิตใจและความรู้สึกนึกคิดของผู้ชมได้เป็นอย่างดี

๒.) การขึ้นเวทีแสดงเจริ่งเบริน

ในการขึ้นเวทีนั้นนักเจริ่งฝ่ายหญิงจะขึ้นเวทีก่อนนักเจริ่งฝ่ายชาย ซึ่งถือตามขนบแบบแผนมาแต่โบราณว่าสตรีควรเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรม ดังนั้น จึงให้เกียรติสตรีในการขึ้นเวทีก่อน^{๑๑} จากนั้นตามด้วยหมอแคนทุกครั้งถือว่าเป็นขนบการแสดง ต่อไปฝ่ายหญิงก็จะกล่าวคำทักทายเป็นคำพูดสั้นๆ ถามถึงสาระทุกข์สุขกับผู้ชมที่เป็นชาวบ้านใกล้เรือนเคียง และขับร้องเพลงไหว้ครูของตนเองซึ่งนักเจริ่งมักนิยมเรียกว่า “เพลงถวายครูเบริน” จากเหตุผลดังกล่าว แสดงให้เห็นถึง

^{๑๑} สัมภาษณ์นางสายรุ้ง ภูมิสุข, นักเจริ่งท้องถิ่นสุรินทร์, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

แนวความคิดความเชื่อว่า มนุษย์มีพื้นฐานความคิดที่จะแบ่งแยกสิ่งต่างๆ เพื่อเป็นการจัดระเบียบในสังคมแบบหลวมๆ กอปรกับแนวความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังที่ ปราณี วงษ์เทศ กล่าวว่า ในสังคมบรรพกาลยังมีความเชื่อในการนับถือผีและจะให้ความสำคัญกับเพศหญิง มาก ดังมีความเชื่อในการนับถือแม่โพสพ แม่ธรณีและผู้หญิงยังเป็นหลักในการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความอุดมโดยผู้หญิงก็มีหน้าที่เชิญผีเชิญวิญญาณหรือ เป็นร่างทรงให้กับวิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๓.) การเสนอบทเพลงเจริญเบริน

การเสนอบทเพลงเจริญเบรินหลังจากนักเจริญขึ้นอยู่บนเวทีแล้ว ตามขนบนิยมฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเสนอเพลงเจริญก่อนเสมอ โดยการขับร้องเพลงไหว้ครูและตามด้วยการร้องเพลงปลุกสังฆารกับเจ้าภาพเจ้างานตลอดผู้ชม เมื่อฝ่ายหญิงไหว้ครูจบ ทางด้านนักเจริญฝ่ายชายก็ต้องขึ้นเวทีเพื่อขับร้องบทไหว้ครูของตนเช่นกัน ลำดับขั้นตอนในการเสนอบทเพลงเจริญเบริน มีดังต่อไปนี้

๑. **ชั้นบูชาครู** ก่อนเริ่มเล่น จะมีการไหว้ครูโดยนำเครื่องไหว้ครูหรืออุปกรณ์ไหว้ครู รวมทั้งเครื่องดนตรี ตลอดจนเครื่องรางของขลังที่ติดตัวประจำมาใส่พานดอกไม้ รูป เทียน แล้วจุดรูปเทียนไหว้ครู อธิษฐาน ให้คุ้มครองปกป้องรักษาให้เสียงมีคนชอบฟังจิตใจ ถ้าเล่นประชันก็ให้ชนะคู่แข่งกัน เมื่ออธิษฐานเสร็จจะนำเหล้ารดลงบนเครื่องบูชาและเครื่องดนตรีนิดหน่อย เพื่อให้ครูดื่ม การไหว้ครูแต่ละคณะอาจแตกต่างกันไป

๒. **ชั้นโอนำ** เมื่อไหว้ครูเสร็จแล้ว หมอแคนเริ่มเป่าแคน นักเจริญจะเริ่มฟ้อนย่อตัวประกอบเสียงแคน แล้วเริ่มโอ้ โดยเอามือป้องหู (การโอนำมือป้องหูเพื่อฟังเสียงร้องของตนเองกับเสียงแคนว่าไปกับได้หรือไม่) ลักษณะการโอ้เหมือนหมอลำกลอน

๓. **ชั้นเกริ่นครู** เมื่อโอ้เสร็จก็เริ่มเจริญเกริ่นครู โดยเริ่มเจริญบทไหว้ครู การขับร้องบทไหว้ครู เพื่อเป็นรำลึกถึงผู้มีพระคุณต่อตนเอง โดยจะกล่าวถึง คุณพระศรีรัตนตรัยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ชุมชุมเทวดา เทพบุตร เทพธิดา พระพรหม พระคุณของบิดา มารดา ตลอดทั้งครูบาอาจารย์ ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา ความรู้ให้การขับร้องเพลงไหว้ครู เพื่อแสดงความกตัญญูทูลทูลต่อผู้มีพระคุณ สร้างขวัญกำลังใจแก่นักเจริญให้มีความฉลาดรอบรู้ ในเนื้อหาที่กล่าวถึงทุกๆ เรื่อง พร้อมทั้งช่วยให้นักเจริญประสบความสำเร็จในการแสดงครั้งนี้ได้ลุล่วงไปด้วยดี

๔. **บทปลุกสังฆาร** เจ้าภาพและแนะนำตัวเอง หมายถึงบทเพลงที่นักเจริญใช้ขับร้องเพื่อทักทายเจ้าภาพ เจ้างาน หรือผู้ชมที่มาชมการแสดงในวันนั้น และแนะนำตัวเองให้ผู้ฟัง ผู้ชมรู้จักว่าเป็นใคร ชื่อเสียงเรียงนามอะไร มาจากไหน

๕. **เจรียงบอกกล่าว** ถึงความสำคัญของงาน เจรียงบอกกล่าวถึงความสำคัญของงานนั้นๆว่า มีการบำเพ็ญกุศลอะไรบ้าง มีอานิสงส์อย่างไร เช่นถ้างานนั้น เป็นงานศพ ก็เจรียงโดยมีเนื้อหาตั้งแต่ การเกิด กำเนิด หนุ่มสาว แก่ช้ำจนตาย มีการยกนิทานอุทาหรณ์ ประกอบการเจรียง

๖. **ชั้นเจรียงเล่าเรื่อง** ดำเนิน นิทาน ชาดก หมายถึงการขับร้องเจรียงเป็นทำนองเสนอว่า กลอนสด เล่าเรื่องราวจาก ดำเนิน นิทาน ชาดก อันเนื่องมาจากพุทธศาสนาอธิบายหรือบรรยาย เหตุการณ์ในอดีต ให้สอดคล้องกับลักษณะงานที่แสดง การเจรียงในลักษณะนี้ส่วนมากนักเจรียงจะ ยกเรื่องราวมาเพื่อเป็นอุทาหรณ์ ประกอบการตั้งกระทู้ถาม หรือตอบคำถามของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะ ต่อเนื่องและเกี่ยวพันกับกลอนโต้ตอบ ปัญหาในขณะนั้นเสมอ

๗. **ชั้นเจรียงบทเบ็ดเตล็ดทั่วไป** หมายถึง การขับร้องเพลงเจรียงเป็นทำนองและจังหวะที่ เร้าใจ จะใช้กลอนสดว่าเรื่องราวเบ็ดเตล็ดในเชิงเกี่ยวพาราณี บทตลกคะนอง หยอกล้อ กระตบกระ เทียบเปรียบเปรย เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน เรียกเสียงเฮฮาจากผู้ชม เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศใน การฟังเจรียง ส่วนมากมักนิยมเจรียงบทเบ็ดเตล็ดทั่วไปในตอนดึก เพราะผู้ชมจะได้ไม่เบื่อหรือว่าง นอน บางครั้งมีการร่ายรำในจังหวะของเพลงกันตรึม เช่น เพลงอมตูก เป็นเพลงพายเรือ ของชาว เขมร สามารถเรียกความพอใจจากผู้ชมได้มากทีเดียว

๘. **ชั้นเจรียงอวยพร** เป็นบทอวยพรขอบพระคุณเจ้าภาพหรือเจ้าของงานที่ติดต่อให้มา เล่นภายในงานและผู้ที่มีส่วนร่วมบำเพ็ญบุญ ทำให้เจ้าภาพและผู้ร่วมบำเพ็ญบุญมีขวัญกำลังใจ เกิด ความร่าเริงบรรเทิงในบุญปีติอิ่มในกุศลที่ทำ

๙. **ชั้นเจรียงอำลา** เป็นบทเพลงที่นักเจรียง ใช้ขับร้องเพื่อขออำลา ขอบคุนให้พรเจ้าภาพ และผู้ร่วมบำเพ็ญกุศล ในงานนั้น พร้อมกับสั่งลา คู่เจรียงของตนเอง ซึ่งนักเจรียงจะผลัดเปลี่ยน กันเจรียงคนละเที่ยว ฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายขับร้องก่อนเสมอ บทอำลาเป็นสัญญาณแห่งการเลิกลา หรือสิ้นสุดการแสดงในคืนนั้น การขับร้องเพลงบทเพลงลาและคำอวยพรนั้น นักเจรียงทั้งฝ่ายหญิง และฝ่ายชายคงจะได้มีโอกาสเสนอบทเพลงนี้เฉพาะตอนรุ่งสางเท่านั้น หลังจากนั้น จึงลงจากเวที การแสดง ถือว่าเป็นการสิ้นสุดการแสดงเจรียงเบริน โดยนักแสดงเจรียงฝ่ายชายจะเป็นผู้ลงจากเวที คนสุดท้าย^{๑๒}

^{๑๒} พระมหาพิรพงษ์ มาลา, “การศึกษาวิเคราะห์คำสอนทางศีลธรรมและหลักจริยธรรมที่ปรากฏในบท เพลงเจรียงเบริน”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล ๒๕๔๗), หน้า ๒๕-๒๘.

๒.๗ โอกาสในการแสดง

โอกาสในการแสดงเจริ่งเบริน มักนิยมแสดงเนื่องในงานทำบุญงานศพ บรรจุอัฐิ งานบวช นาคงานโกนจุก งานขึ้นบ้านใหม่ งานทำบุญอายุ งานบุญกฐิน ทอดผ้าป่า จลองสาธารณะวัตถุต่างๆ ฯลฯ แต่สำหรับงานมงคลสมรสนั้น ไม่นิยม นำเจริ่งเบรินไปแสดง เพราะถือว่าไม่เหมาะสม ส่วนมากจะนำการเล่นประเภทอื่นไปแสดงแทน เช่น ก้นดรัม ฯลฯ

เวลาที่ทำการแสดงเจริ่งเบริน แล้วแต่เจ้าภาพจะให้แสดงเวลาไหน จะเป็นเวลากลางวัน หรือกลางคืนก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะนิยมแสดงกลางคืน คือเริ่มตั้งแต่ ๓ ทุ่ม ส่วนเวลาเลิกแสดงนั้นขึ้นอยู่กับว่าเนื้อเรื่องที่นำมาเจริ่งมีความยาวมากน้อยเพียงใด ส่วนใหญ่จะเลิกแสดงในเวลา ๐๕.๐๐ น. หรือถ้าในกรณีเรื่องที่นำมาเจริ่งมีความยาวมาก ก็อาจจะแสดงถึง ๐๖.๐๐ น. จนกว่าจะเจริ่งจบเรื่องนั้นๆ พอนักเจริ่งลงจากเวที ทางเจ้าภาพก็จะทำบุญ ตักบาตร ต่อเนื่องกันไปเลย

๒.๘ การฝึกหัดเพลงพื้นบ้าน เจริ่งเบริน

การฝึกหัดเพลงพื้นบ้าน เจริ่งเบริน ส่วนใหญ่ต้องเป็นผู้มีใจรักที่จะเป็นศิลปิน มีแวว มีหน่วยค่าน เมื่อไปฝากตัวเป็นศิษย์อาจจะไปด้วยตัวเอง หรือบางรายมีผู้ปกครอง เช่น บิดามารดา ป้าลุง ต้องการให้ลูกหลานเจริ่งเป็นและเห็นว่ามีหน่วยค่าน ก็จูงนำไปฝากครูเจริ่ง บางรายก็อยู่ที่บ้านครูเจริ่ง ครูจะดูกิริยาท่าทาง ทดสอบปฏิภาณไหวพริบ ทดสอบเสียง เพื่อจะรับเป็นลูกศิษย์ อาจจะทดลองเจริ่งให้ฟัง ถ้าเห็นว่ามีแววที่จะเจริ่งได้ก็รับไว้ ก่อนจะหัดต้องมีการยกครู อุปกรณ์ในการยกครู คือ

๑. กรวยดอกไม้ ๕ อัน
๒. รูป ๖ ดอก
๓. เทียน ๖ เล่ม
๔. ผ้าขาว ๑ ผืน ยาว ๖ สอก
๕. เงินยกครู ๖ บาท
๖. เหล้า ๑ ขวด
๗. น้ำ ๑ ขัน^{๑๓}

หลังจากพิธียกครูเสร็จ และรับเป็นศิษย์แล้ว ศิษย์ที่พักอาศัยอยู่ที่บ้านครูจะช่วยทำงานบ้านในตอนกลางวัน ในเวลากลางคืนครูจะสอนให้หัดเจริ่งซึ่งต่อกันทีละบท ปากต่อปาก ศิษย์จะต้องท่องจนขึ้นใจ และต้องเจริ่งให้ฟังก่อนที่จะต่อบทใหม่ ในการบทเจริ่ง จะต้องฝึกเสียงรักษาเสียง

^{๑๓} เกรือจิต ศรีบุญนาค, เจริ่งเบริน : เพลงพื้นบ้านของชาวไทยเขมรสุรินทร์, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๕), หน้า ๘๑-๘๒.

ให้ดีให้ใส ฝึกการสัมผัสการ โอ เป็นต้น ระยะเวลาในการเรียนขึ้นอยู่กับศิษย์แต่ละคนว่า จะรับได้เร็วหรือช้า ถ้ารับได้เร็วมีความจำ มีปฏิภาณไหวพริบดี ก็ใช้เวลาเรียนประมาณ ๑-๒ ปี ก็ออกเล่นได้ ถ้าศิษย์ความจำไม่ดี อาจใช้เวลาเรียน ๕-๑๐ ปี ก็มี

การฝากตัวเป็นศิษย์ เมื่อถึงวันสำคัญ ๆ เช่น วันพระหรือในช่วงไหว้ครู ศิษย์จะต้องระลึกถึงบุญคุณครู ถ้าลบหลู่ไม่เคารพถึงบุญคุณอาจจะมีอันเป็นไป เช่น ทำให้เป็นบ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อห้ามอื่น ๆ อีก เช่น ห้ามไม่ให้เดินลอดในสิ่งที่ไม่สมควรลอด เช่น ราวตากผ้า ฝ้าถุ้ง ฯลฯ ถ้าสมัครเป็นศิษย์แล้ว ศิษย์ประพฤติไม่ดีไม่เหมาะสม หรือไม่ตั้งใจเรียน ไม่สนใจอยากจะทำอะไร การเป็นครูเป็นศิษย์จะตัดใช้วิธีตัดขาด โดยการให้ดื่มน้ำมนต์เป็นอันตัดขาดจากการเป็นศิษย์เป็นครู^{๑๔}

การฝึกหัดเจริยเบรินครั้งแรกจะต้องเรียนบทปฐมกำเนิด เมื่อเรียนบทนี้ได้แล้วจนเริ่มเจริยบทอื่น ๆ ต่อไป เรื่องที่เจริยอาจมาจากตำนานพุทธประวัติ และเรื่องเกี่ยวกับธรรมะต่าง ๆ

สรุป

เจริย ศิลปะการแสดงเขมร มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมกันและกัน ชาวไทยเชื้อสายเขมรในอีสานใต้ และตามแนวชายแดนติดกับประเทศกัมพูชา นิยมขับร้องกันในเทศกาลงานบุญต่างๆ ของท้องถิ่น

เจริย หรือ จำเรย เป็นภาษาเขมรในสุรินทร์เรียกว่า จริง หรือ จำริง เจริยศิลปะการแสดงพื้นบ้านหรือการเล่นพื้นบ้านอีสานใต้ เน้นการขับร้องเพลงมากกว่าการรำร่า คล้ายทำนองแบบการอ่านทำนองเสนาะ (ลักษณะการขับคล้ายกับการขับวรรณคดีเสภาในภาคกลางที่เรียกว่า “เสภา” ภาคเหนือเรียกว่า “จ้อย”) มักจะใช้กลอนสวดเป็นส่วนใหญ่ เนื้อร้องเป็นภาษาเขมร บรรยายถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ในอดีตและปัจจุบัน นอกจากนี้ ใช้การเกี่ยวพาราตี อีกด้วย

การเรียกเจริย จะเรียกตามชนิดของเครื่องดนตรีที่เล่นประกอบการเจริย เช่น ถ้าใช้ปี่ที่มีชื่อว่า เป็ยจรวง เป้าประกอบเรียกว่า เจริยจรวง ถ้าใช้ซอบรรเลงประกอบเรียก เจริยคร้ว หรือ ประเพณีการตกเบ็ดบนบก ภาษาเขมรเรียก ชันตุง ถ้านำเจริยไปขับขานประกอบเรียกว่า เจริยชันตุง ถ้านำเจริยไปขับขานกับการตีกลองกันตรึม ก็เรียกว่า เจริยกันตรึม และหากนำเจริยไปขับขานกับการเล่นพื้นบ้านอะไรก็จะใช้คำว่า เจริยนำการเล่นนั้นๆ

เจริย ศิลปะการแสดงพื้นบ้านในลักษณะของเพลงปฏิพากย์ (dialogue songs) คือเพลงที่ชายหญิงใช้ร้องโต้ตอบกัน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราตี มีจุดเด่นอยู่ที่ไวยาหาร การชิงไหวพริบกัน เพลงพื้นบ้านที่ใช้ขับร้องนั้นจะแตกต่างกันไปบ้างตามลักษณะวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น สังเกตได้จากการใช้ภาษา ท่วงทำนอง เนื้อหา เครื่องดนตรี การรำร่า การแต่งกาย และโอกาสที่ขับ

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่ง ภูมิสุข, นักเจริยเบรินสุรินทร์, วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๖.

ร้องเพลงปฏิพากย์ เป็นเพลงที่ร้องเล่นกันเป็นกลุ่มเป็นวง ประกอบด้วย คนนำขับร้องหัวหน้าวงที่เรียกว่า พ่อเพลง แม่เพลง หมอแคน จะมีลูกคู่คอยร้องรับในจังหวะเพลง เช่นเจี๋ยงชั้นตุง เจี๋ยงตรด เจี๋ยงเบริน เป็นต้น ก่อนที่จะขึ้นเวทีเล่นเจี๋ยง คณะแสดงมีพิธีไหว้ครูตามวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งการเล่นเจี๋ยงแต่ก่อน จะเล่นกันในเทศกาลงาน เช่น ตรุษสงกรานต์ เทศกาลกฐิน ผ้าป่า และในงานบุญต่างๆ จัดขึ้นที่วัด หนุ่มสาวมีโอกาสได้พบปะกัน

ปัจจุบัน การเล่นเจี๋ยงเกือบทุกประเภทในท้องถิ่นที่เคยได้รับความนิยม ในอดีตถูกหลงลืม ถูกลดความสำคัญไปจากสังคมชาวไทยเขมร จนแทบจะไม่มีให้ชมให้ฟัง จะมีไม่กี่เพลงที่เหลืออยู่ แต่ใกล้ดับสูญตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะสภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามยังมีบทเพลงเจี๋ยงบางประเภทที่ได้สอดแทรกแนวปรัชญาแห่งการดำเนินชีวิต ตามหลัก พุทธศาสนาของกลุ่มชาวไทยเขมรไว้อย่างพร้อมมูล ทำให้การเล่นเจี๋ยง ยังคงอยู่คู่กับวัฒนธรรมสังคมชาวไทยเขมรในสภาพที่เสี่ยงต่อการสูญหาย

ด้วยเหตุนี้ การแสดงเจี๋ยงจึงมีการขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อที่ปกป้อง คุ้มครอง ส่งเสริมมรดกศิลปะการแสดงพื้นบ้านได้รับการสืบทอดโดยท้องถิ่น